

rentur. Sed ad hoc dicitur id esse verum, tum in effectibus et actionibus connaturalibus, tum etiam in supernaturalibus, quando operans est in statu perfecto, et connaturali modo operatur, et producit fructus justitiæ jam receptæ; quando vero est in statu imperfecto, et potius contrario ipsi justitiæ, cum careat virtute intrinseca, quam non est recepturus, nisi per propriam et proportionatam dispositionem, quia hoc est magis expediens, magisque consentaneum divinæ providentiæ, tunc non potest elevari per intrinsecam virtutem habitualement; actualis vero nulla est sufficiens, et ideo non est alienum, sed consentaneum divinæ providentiæ, ut in omni ordine et genere actionum per se suppleat quod creaturæ deest.

17. Illud etiam in hac opinione difficile videri potest, quod juxta illam gratia hæc adjuvans non est aliquid creatum, sed increatum; et ita non erit aliquid inherens animæ, cujus oppositum significat Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. 5, dicens hominem moveri a Deo, ut per ejus excitantem, atque adjuvantem gratiam ad justitiam se disponat. Sed hoc etiam non est magni momenti; tum quia jam supra diximus non esse inconveniens aliquam gratiam adjuvantem esse increatam; tum etiam quia, licet hæc gratia in actu primo considerata sit quid increatum, quia nihil est aliud quam Deus ipse, ut assistens animæ quam ad suam conversionem excitavit, paratus eam specialissime juvare, et sublevare ad perfectum supernaturalem actum efficiendum, si ipsa cooperari voluerit; tamen in actu secundo ipsa actio, ut procedens a Deo, sub hac speciali ratione considerata, est quid creatum, et potest etiam gratia adjuvans appellari, juxta doctrinam supra traditam. Et ita etiam responsum est ad Concilium: concedo gratiam adjuvantem esse aliquid inherens voluntati (quanquam Concilium id expresse non dicat), nam et concursus supernaturalis Dei in ipsa recipitur, et gratia excitans postea moraliter juvat; non tamen necesse est, ut omne principium adjuvans inhæreat ipsi voluntati, neque hoc habet in Concilio fundamentum. Est ergo hæc opinio satis probabilis. Nolumus tamen nunc definitum inter has sententias ferre judicium; neque enim ea de causa propositæ sunt; sed ut præ oculis habeantur omnes modi, quibus probabiliter potest gratia adjuvans declarari, ut postea facilius et evidentius constare possit, an sit necessaria ad actus supernaturales aliqua

gratia physice prædeterminans liberum arbitrium.

CAPUT V.

QUID SIT GRATIA PRÆVENIENS, CONCOMITANS ET SUBSEQUENS, OPERANS ET COOPERANS, MORALITER AUT PHYSICE CONCURRENS; ET QUOMODO HÆC OMNIA AD SUPERIOREM DIVISIONEM REVOCENTUR.

1. *Gratia præveniens quæ et quoduplex.* — Ad hanc divisionem auxilii gratiæ in excitans et adjuvans reduci possunt omnes aliæ, quæ de auxiliante gratia a Theologis tradi solent; et ideo Concilium Tridentinum fere hanc solam tetigit, utpote virtute includentem cæteras. Alia ergo divisio est auxilii in præveniens et concomitans; auxilium autem præveniens, si sit intrinsecum, et ipsis animæ potentiis inherens, ac eas proxime movens ad supernaturales actus, idem est quod gratis excitans; et ita Concilium Tridentinum supra dicto cap. 6, cum dixisset exordium justitiæ sumi a præveniente gratia, id declarans dicit: *Hoc est ab ejus vocatione*, quam statim declarat per excitantem gratiam; et idem constat ex canon. 3 et 4. Dixi autem: Si sit intrinsecum et proprium auxilium: quia sunt multa alia beneficia gratiæ, quibus Deus hominem prævenit, quæ, generatim loquendo, sub nomine gratiæ prævenientis comprehendendi possunt. Hujusmodi est totum illud specialis providentiæ genus, quo Deus hominem, quem specialiter amat, custodit, protegit et promovet, avertendo peccandi occasiones, et offerendo bene operandi opportunitatem, aut beneficia divina recipiendi: ut ex D. Thoma sumi potest, libr. 3 cont. Gent., cap. 162, sub fin., § *Hoc autem*; quo modo baptismus, in infantia receptus, gratia præveniens dici potest. Imo, ipsamet divina electio, et prædestinatio in hac generalitate sermonis potest sub gratia præveniente comprehendendi. Quæ autem ad rem præsentem spectat, solum est gratia præveniens, per se et intrinsece auxilians; dicitur autem præveniens, quia omnino prævenit nostrum consensum nostramque liberam dispositionem, quod etiam habet gratia excitans, ut dixi.

2. *Gratia subsequens.* — Quo fit ut gratia concomitans dicatur, quæ nostrum liberum consensum concomitatur, nimirum nos ad illum præstandum adjuvando. Unde, sicut

gratia præveniens in sensu explicato cum excitante coincidit, ita concomitans cum adjuvante. Additur vero in hac divisione etiam gratia subsequens, juxta illud Psalm. 22: *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite meæ*; et Ecclesia, in quadam Collecta, orat: *Tua nos, quæsumus, Domine, gratia semper præveniat et sequatur*, etc. Sed hoc membrum in rigore non est diversum a præcedente, sed connotat habitudinem ad diversum terminum; gratia enim dicitur concomitans respectu cooperationis seu consensus liberi arbitrii; dicitur vero subsequens respectu prioris gratiæ; unde, cum gratia concomitans seu adjuvans semper supponat excitantem seu prævenientem, fit ut etiam sit subsequens. Unde hæc duo membra nunquam ab Augustino et aliis Patribus distinguuntur; sed concomitans, et subsequens appellatur: sic Augustinus, in Enchiridio, cap. 32: *Totum* (inquit) *detur Deo, qui voluntatem bonam et præparat adjuvandam, et adjuvat præparatam*; et infra: *Nolentem prævenit, ut velit; volentem subsequitur, ne frustra velit*: et affert prædicta verba Psalm. 22, cum illis Psalm. 58: *Misericordia ejus præveniet me*; et similia fere habet libro de Natura et gratia, cap. 32. Omitto alia, quæ de hac divisione dici possunt, quia præsentis instituto non sunt necessaria.

3. *Explicatur divisio gratiæ in operantem et cooperantem.* — Alia divisio præcedentibus non dissimilis est, qua dividitur gratia in operantem et cooperantem. Circa quam multa solent ab Scholasticis dici; sed hoc loco solum juxta mentem Augustini illam explicabimus, quia valde necessarium est ad varia ejus loca intelligenda; ex quibus hæretici male inferunt Deum ita in nobis operari, ut nos libere operari non sinat; quidam vero ex Catholicis colligunt ex eisdem locis physicam prædeterminationem, quam nos libertati repugnare jam probavimus. Sed utrique decepti sunt, non recte interpretando gratiam operantem, neque consortium et necessitatem gratiæ cooperantis. Sumpsit ergo Augustinus hanc divisionem ex variis locutionibus Scripturæ; nam ad Philip. 2 dicitur *Deus operari in nobis et velle et perficere*; et tamen, 2 ad Corinth. 3, dicimur nos *coadjutores seu cooperatores gratiæ Dei*; unde necesse est ut gratia etiam cooperetur nobiscum, nam hæc mutuam relationem dicunt. Unde de se aiebat Paulus: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum*; et de Apostolis dicitur Marc. ultim.:

Prædicaverunt ubique, Domino cooperante; et e converso Cælestinus Papa, epistol. 1 ad Episcopos Galliæ, cap. 12, nos appellat, *cooperatores gratiæ Dei*.

Gratia operans eadem quæ excitans, et cooperans eadem quæ adjuvans. — Coincidit autem hæc divisio cum præcedente, juxta mentem Augustini, nam gratia operans eadem est quæ excitans; cooperans vero eadem quæ adjuvans. Utrumque constat ex ipso Augustino, lib. 1 de Gratia et liber. arbit., cap. 16 et 17, ubi sic inquit: *Certum est nos mandata servare, si volumus; sed quia præparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est ut tantum velimus quantum sufficit, ut volendum faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est: Præparatur voluntas a Domino; et a Domino gressus hominis diriguntur; et: Deus est qui operatur in vobis velle et perficere. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam ut in justitiis meis ambuletis. Et cap. 17: Quis (inquit) istam, etsi parvam, dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, et cooperando perficit quod operando incipit. Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Ut ergo velimus sine nobis operatur; cum autem volumus, et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur; tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Ex quo insigni et illustri loco imprimis habemus gratiam operantem, esse illam qua præparatur voluntas a Domino, et hanc eandem esse qua dicitur Deus facere ut velimus, vel ut faciamus; constat autem hoc fieri a Deo in nobis per gratiam excitantem; per illam enim nos illuminando dirigit gressus nostros, quod huic gratiæ operanti ibidem Augustinus tribuit; et alliciendo voluntatem eam præparat ut suaviter velit credere, amare, aut operari.*

Quid sit Deum in nobis operari ut velimus.

4. Habemus deinde non ideo dici Deum operari in nobis ut velimus, quia ipse solus faciat in nobis ipsum velle; sed quia ipse est qui operatur in nobis initium bonæ voluntatis, quæ non perficitur sine nobis; hoc enim est quod Augustinus ait: *Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Non operatur autem Deus in nobis ini-

tium salutis nisi per excitantem gratiam, ut ex Concilio Tridentino supra ostendimus; est ergo idem munus operantis et excitantis gratiæ, et consequenter idem erit etiam cooperantis et adjuvantis. Denique ratio etiam horum nominum ex eodem loco colligitur; et quidem denominatio cooperantis gratiæ per se notissima est, et aptissime quadrat in gratiam adjuvantem, quæ studiis cooperatur humanis, ut recte Ambrosius dixit, libro 2 in Lucam. Et (quod valde notandum est) indicatur in illa voce quædam simultanea conjunctio voluntatis et gratiæ adjuvantis ad eundem actum vel actionem, ad quam mutuo cooperari dicuntur, ita ut sub ea ratione neutra alteram antecedit vel impellat, sed solum simul operentur. Operans autem gratia vocatur, quantum ex Augustino colligitur, vel quia eam Deus in nobis sine nobis operatur; vel quia per eam Deus, etiam solus et sine nobis, ut velimus operatur, juxta illud Concilii Arausicani II, cap. 20, ex Augustino, lib. 2 cont. duas Epist. Pelagian., cap. 9: *Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo; nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstat, ut faciat homo.*

5. Sed hic observanda sunt duo. Unum est, quod supra dixi, tunc proprie et moraliter hominem dici agere, cum humano modo agit ac libero; atque ita sumi fere semper in hac materia; cum ergo Augustinus ait Deum operari hanc gratiam in nobis sine nobis, intelligit, sine nobis libero et humano modo operantibus; quod optime convenit in gratiam excitantem; quia, ut supra dixi, consistit in motibus vel actibus, qui a Deo in nobis fiunt ante consensum liberum nostrum. Quod autem illi, quia vitales sunt, physice efficiantur a nobis, non refert, neque id intendit excludere Augustinus, neque in aliquo minuit rationem gratiæ; quia totum id est ex motione necessaria et elevatione Dei. Alterum observandum est, aliud esse operari ut velimus, aliud operari ipsum velle; nam qui consulit, vel rogat alterum ut velit aliquid, id totum operatur, ut alter velit; non tamen operatur velle ipsius; igitur operari ut velimus, nihil aliud est quam operari in nobis aliquid, quo disponamur vel inclinamur ad volendum, et eo animo et intentione ut velimus; operari autem ipsum velle, est efficere in nobis ipsum actum volendi. Notavit hoc recte Conradus 1. 2, quæst. 3, artic. 2, citans divum Thomam et Capreolum, quibus tota hæc doctrina consentanea est. Sic igitur ait Au-

gustinus Deum operari in nobis sine nobis ut velimus, quia ipse solus sine consensu libero nostro efficit in nobis gratiam excitantem, qua disponimur et inclinamur ad volendum juxta illud: *Præparatur voluntas a Domino.* Unde etiam in eo qui non vult, Deus operatur ut velit, sed sufficienter tantum, quia ipse non vult consentire; quando vero alter consentit, facit etiam efficaciter. In quo autem efficacia hæc consistat, postea dicemus. Ipsum autem velle non operatur Deus in nobis sine nobis libere cooperantibus, quamvis neque nos possimus illud perficere sine Deo adjuvante et cooperante nobiscum; quia etiam postquam excitati sumus ab ipso ad volendum, adhuc ex nobis insufficientes sumus ad volendum, nisi Deus ipse nobiscum concurrat, et supernaturales vires præbeat. Constat ergo, ex Augustini sententia, gratiam operantem et cooperantem eandem esse cum excitante et adjuvante.

6. Quo sensu soli Deo tribuatur operari ut velimus. — Hinc etiam idem Augustinus, innumeris locis contra Pelagium, contendit Deum esse qui bonam voluntatem in nobis operatur, quæ licet non fiat in nobis sine nobis, nihilominus in solum Deum, tanquam in primum ejus auctorem et fontem, referenda est. Totam autem hujus rei rationem in hoc ponit, quod *hanc bonam voluntatem, nisi Deo excitante atque adjuvante, habere non possumus*, ut ait libro 2 de Peccator. merit., cap. 18. Et propter hanc causam existimat dictum esse: *Deus est qui operatur in vobis et velle et operari, pro bona voluntate.* Et apertius in Enchiridion., c. 22, propter hanc causam ait dictum esse: *Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis: Ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam et præparat adjuvandam, et adjuvat præparatam.* Idemque argumentum eleganter et copiose prosequitur lib. 1 Quæst. ad Simplic., quæst. 2, ante medium; ubi imprimis ex prædictis verbis Pauli: *Non est volentis, neque currentis, etc.*, colligit non satis esse conversionem, seu bonam voluntatem hominis Deo ut cooperanti attribuere, nisi etiam aliqua ratione ei soli ut operanti tribuatur; nam alias, sicut dictum est a Paulo: *Non est volentis hominis, sed miserentis Dei*; ita nos dicere possumus: *Non est miserentis Dei, sed volentis hominis*; quia, quoad cooperationem, sicut homo non operatur sine Deo miserente, ita neque Deus sine homine consentiente. Igitur præter cooperationem necessaria est

alia operatio Dei, ratione cujus ei singulariter tribuitur operari velle nostrum ex singulari misericordia. Atque ita tacite concludit divisionem hanc gratiæ operantis et cooperantis. Explicans vero deinde in quo consistat hæc gratia operans, ait: *Quid est igitur: Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? An quia nec velle possumus, nisi vocati; et nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adjuvet Deus?* et infra: *Noluit ergo Esau, et non cucurrit, sed, et si voluisset, et cucurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando præstaret, nisi vocatione contempta reprobis fieret.* Cooperationem ergo tribuit adjutorio Dei, id est, gratiæ adjuvanti; operationem vero vocationi, id est, gratiæ excitanti: vocat enim Deus per excitantem gratiam, ut Concilium Tridentinum dixit; et per eandem operatur in nobis bonam voluntatem. Unde subdit ibidem Augustinus: *Aliter enim Deus præstat ut velimus, aliter vero quod voluerimus: ut velimus enim et suum esse voluit et nostrum; suum vocando, nostrum sequendo; quod autem voluerimus solus præstat, id est, posse bene agere et semper beate vivere.* Ubi eodem modo tribuit vocationi Dei, id est, gratiæ excitanti, ut sit id quo Deus operatur in nobis ut velimus, quamvis ipsum velle non fiat sine nobis.

7. Cur Augustinus dicat solum Deum præstare quod voluerimus. — Quid autem sibi velit Augustinus, cum ait solum Deum præstare quod voluerimus, obscurum est; nam, si ipsum velle, cum exercetur, non est in nobis sine nobis, neque etiam quod voluerimus, potest a solo Deo præstari nobis; vel, si hoc soli Deo attribuitur ratione vocationis, cur Augustinus ait aliter Deum præstare ut velimus, et aliter quod voluerimus. Sed hæc dubitatio procedit ex falsa interpretatione illius verbi, *quod voluerimus*, ac si illud *quod*, esset adverbium, idemque esset dictum, *quod voluerimus*, ac si diceretur, *ut voluerimus*, contra quem sensum procedit dicta ratio; est autem illud, *quod*, relativum; et est sensus: Quamvis nos, vocati a Deo, velimus cooperando gratiæ ipsius, tamen id quod volumus (vel expresse, vel virtute) solus Deus præstat, ut (verbi gratia) vocat Deus ad contritionem, et consentit homo, Deoque cooperante contemnitur, et per eam contritionem vult consequi remissionem peccati, quam solus Deus præstat. Similiter quotiescumque homo consentit vocationi Dei, vult consequi ultimam salutem ac beatitudinem ad quam ordinatur;

hoc ergo est id quod homo voluit cooperando gratiæ Dei, id est, *semper beate vivere*, ut statim Augustinus exposuit. Quæ expositio expressius constat ex libro de Eccles. dogmat., cap. 21, ubi, cum dictum esset Deum in nobis inchoare salutem, voluntatem autem nostram consentire, et acquiescere vocationi, subditur: *Ut adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, divini est muneris.* Sed hoc non pertinet ad humanam actionem, sed ad præmium, vel remotum effectum ejus; gratia autem operans et cooperans, prout nunc cum Augustino loquimur, proxime ordinantur ad humanum actum, bonamque voluntatem supernaturalem. Est ergo gratia cooperans illa, qua a Deo adjuvamur cum operamur, vel potius cooperamur; gratia vero operans, qua excitamur, vocamur, ac præparamur ut velimus. Et ratione hujus ait infra Augustinus: *Deo recte tribuitur quod bene volumus.* Quæ ratione tribui nobis non potest, quia (ut subdit) *nobis tribui non potest, quod vocamur.* Similia sunt innumera apud Augustinum testimonia, quæ longum esset persequi. Atque Augustinum postea imitati sunt Prosper, Fulgentius, Petrus Diaconus, Bernardus, et alii qui post ipsum de gratia scripserunt. Quorum verba, vitandæ prolixitatis causa, omitto, et quia inferius opportunis locis inferemus quæ ad præsentem causam magis conferre videantur. (Legatur Augustinus, l. 1 de Præd. Sanct., c. 19, et l. de Spirit. et lit., c. 34, et de Eccl. dogm., cap. 21, et ep. 107; Fulgentius, l. de Incarn. et grat., c. 17 et seq., et late lib. 1 ad Monym.)

Gratia operans et cooperans cur necessaria ad supernaturales actus.

8. Ex his vero quæ diximus, intelligere licet utramque gratiam, operantem et cooperantem, ita esse ad actus supernaturales necessariam, sicut gratia excitans et adjuvans, ad eosdem actus supernaturales necessariæ sunt, ut constat ex Concilio Tridentino, sess. 6, can. 4; ostendimus enim gratias operantem et cooperantem easdem esse cum excitante et adjuvante; ergo eadem necessitas est utriusque gratiæ ad supernaturales actus. Unde Concilium Arausicanum II, can. 9, generaliter dixit: *Quoties bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur operatur. In nobis, enim dixit, ut operemur, propter gratiam excitantem, seu operantem; nobiscum autem operatur, propter cooperantem seu ad-*

juvantem; unde can. 25 ita definit: *Hoc salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, et postea per Dei misericordiam adjuvamus; sed ipse nobis, nullis præcedentibus meritis, fidem et amorem sui prius inspirat, ut post cum ipsius adjutorio, quæ sibi sunt placita, implere possimus.* Rationem autem hujus necessitatis attigit Bernardus, lib. de Gratia et libero arbitrio, in principio, unico fere verbo, dicens: *Duo mihi sunt necessaria, doceri ac juvari.* Ad illud prius requiritur vocatio, quæ includit omnem illustrationem intellectus, et inspirationem seu excitationem voluntatis, quæ ex illa nascitur; et hoc totum sub nomine doctrinæ comprehenditur, juxta illud: *Erunt omnes docibiles Dei,* Joan. 6; et illud: *Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me.* Quia ergo ad omne opus humanum, necesse est ut anteceditur iudicium accommodatum, ideo ad omnem actum supernaturalem et liberum necessaria est saltem prævia illustratio intellectus, et aliqua excitans gratia; illa tamen non sufficit, nisi Spiritus adjuvet voluntatem nostram, quia sufficientes vires non habemus ad hos actus perficiendos (Prosper, l. 2 de Vocat. Gent., c. 10 et 11, alias 3 et 4; et apertius c. 26, alias 9).

9. *Quo sensu quidam actus tribuantur gratiæ operanti, alii vero cooperanti.* — Quamvis autem hæc vera sint, solet nihilominus speciali ratione attribui quibusdam actibus, quod sint a gratia operante; aliis vero, quod sint a cooperante; nam illi qui tempore vel natura antecedunt habitus, et ad illos disponunt, dicuntur esse a gratia operante; qui vero eliciuntur ab habitibus, dicuntur esse a gratia cooperante; non quia in utrisque non habeat utraque gratia partes suas; sed quia in prioribus, ad quos eliciendos homo destitutus est intrinseca virtute, maxime operatur gratia operans; in posterioribus vero, quia jam homo ex habitu operatur, magis influere videtur gratia cooperans. Quod ita etiam declarari potest, quia priusquam homo aliquem habitum supernaturalem habeat, omnino indiget gratia pure excitante, a qua moveri incipiat, et ad ordinem supernaturalem sublevari; quando vero jam habet infusus habitus, sæpe per actum unius habitus excitatur ad exercendum actum alterius, ut per actum fidei ad actum charitatis; et ideo proxime totum id quod est necessarium ad talem actum, est a gratia cooperante, quamvis remote saltem semper anteceditur aliqua gratia operans, a

qua est initium utriusque actus. Denique eodem fere sensu accipiendum est, quod interdum insinuat D. Thomas, actum voluntatis, qui est per modum intentionis, esse a gratia operante; qui vero est per modum electionis, esse a gratia cooperante; nam in simplici actu seu intentione videtur potius homo moveri quam se movere, in sensu superius explicato, lib. 1, cap. 11; in posteriori autem operandi modo, magis dicitur homo movere seipsum morali modo; et ideo prior actio specialiter tribuitur gratiæ operanti, posterior vero cooperanti. Sed hæc magna ex parte pertinent ad modum loquendi; nam in re ipsa, sicut nullus est actus supernaturalis et humanus, qui non fiat moraliter consentiente voluntate, ita nullus est qui non fiat cooperante gratia, ante quam necessario debet antecedere gratia operans, ut ostensum est.

Auxilium gratiæ interdum est moralis causa, interdum physica.

10. Rursus ex dictis intelligitur alia partitio hujus auxilii, quod est per modum principii; scilicet, in physicam et moralem causam supernaturalem actus. Dicitur enim causa moralis, quæ consilio, precibus, aut alio simili modo, movet causam liberam ad operandum; physica vero, quæ per se influit, et dat esse effectui. Utroque ergo modo auxilia gratiæ sunt causæ supernaturalium actuum in nobis; quia actus isti et morales sunt, cum sint humani; et res quædam, habentes suam propriam naturam, suumque esse reale, et ideo utroque genere causæ indigent. Auxilia ergo excitantia maxime habent vim causæ moralis, nam ut dixit Prosper, lib. 2 de Vocat. Gent. cap. 9, alias 26: *Gratia Dei præcipuè præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium; corque ipsum illuminando, et fidei affectionibus imbuendo.* Quod autem de gratia excitante loquatur, constat ex sequentibus verbis: *Sed etiam voluntas hominis subjungitur ei, atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidis, ut divino in se cooperetur operi, etc.* Idem eleganter declaravit Augustinus, lib. de Spirit. et litt., c. 34, dicens: *Visorum suasionibus agit Deus ut velimus et ut credamus, sive extrinsecus per Evangelicas exhortationes; ubi et mandata legis aliquid agunt; si ad hoc admonent infirmitatis suæ,*

ut ad gratiam justificantem credendo confugiat, sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire, vel dissentire propriæ voluntatis est. Constat igitur hoc totum causalitatis genus morale esse. Et declaratur a simili; nam homo inducens alterum ad malum, vel dæmon tentans ad peccandum, est causa moralis peccati, quia ad illud excitat et movet; sic ergo Deus, multoque magis et perfectius, est causa moralis boni actus supernaturalis, ad quem eliciendum nos excitat, nostramque præparat voluntatem. Denique tota hæc causalitas reducitur ad motionem finis, quæ metaphorica est; nam per hanc gratiam excitantem, fit ut objectum, quod amandum proponitur, honestius et amore dignius appareat; et, quod timendum, horribilius; quod odio habendum, turpius, et sic de cæteris; hoc autem fit, vel magis illuminando intellectum, vel aliquo modo disponendo et inclinando affectum, ex quo iudicium practicum intellectus plurimum pendet.

11. Auxilium autem physice efficiens, seu influens in supernaturalem actum, potissimum est auxilium gratiæ adjuvantis, ut ex superioribus facile constat; nam, cum actus supernaturalis sit effectus physicus et realis, requirit causam per se efficientem et habentem ad hunc effectum sufficientem vim; voluntas autem humana non habet ex se hanc virtutem sufficientem, et ideo per gratiam adjuvantem completi necesse est. An vero gratia excitans habeat etiam causalitatem physicam in actum, jam supra tractatum est; ubi etiam vidimus eos Doctores, qui hoc genus causæ illi attribuant, sub ea ratione, non excitantem, sed adjuvantem gratiam, eam appellare. Unde e contrario etiam quæri posset an sit aliqua gratia adjuvans, moraliter tantum juvans ad actum; ita enim aliqui existimant; nam, cum Deus interius consolatur hominem vel illuminat, ut patienter et fortiter sustineat martirium (verbi gratia), illa est gratia maxime adjuvans, non quidem physice influendo in actum voluntatis, id enim non est necesse; sed moraliter tantum. Aliis vero placet totum hoc genus causæ pertinere ad excitantem gratiam, quia antecedit et prævenit consensum liberum. Et quidem, si hæc gratia detur, antequam liber actus omnino inchoetur, tunc id per se notum est. Si autem contingat dari, inchoato jam actu, ut homo in eo perseveret, tunc videtur magis habere rationem concomitantis et adjuvantis gratiæ. Tamen, si subtiliter consideretur, respectu ejus ad quod datur, est mo-

raliter antecedens et excitans; datur enim non ad inchoandum, sed ad perseverandum in ipso actu; atque ita prævenit hominem, ut continuantem talem actum. Hæc vero diversitas ad modum loquendi pertinere videtur; nam secundum rem talis gratia vere est excitans et operans, quia fit in nobis sine cooperatione nostra libera, et præmoveret nos ad actum ad quem ordinatur; nihil autem vetat, quod hæc eadem gratia, quatenus moraliter dat facilitatem in operando, dicatur etiam adjuvans; nam revera nos juvat; et ita de illa interdum sub nomine adjutorii Sancti Patres loquuntur, ut videre licet in superius citatis, præsertim in Fulgentio.

CAPUT VI.

DE AUXILIO SUFFICIENTE ET EFFICACI.

1. *Quod dicatur auxilium sufficiens.* — Hæc duæ voces, et res quæ illis significantur, diligenter a nobis explicandæ sunt, quoniam vera præsentis controversiæ decisio ex earum intelligentia maxime pendet. Igitur primum omnium statuendum est, illa membra distinguenda in præsentibus, quatenus sufficiens gratia præscindit ab actuali effectione, ejusque negationem includit. Constat enim in quadam significatione, quidquid est efficax, esse etiam sufficiens; non enim potest causa efficaciter efficere nisi sit sufficiens; potest vero e converso causa esse sufficiens et non efficax, id est, actu efficiens; ut si sit causa libera, et efficere nolit; vel sit sufficiens tantum in uno genere, et desit alia causa in alio genere necessaria. In præsentibus ergo, auxilium sufficiens præscindit et includit negationem efficientiæ; erit ergo auxilium sufficiens, quod satis est ad efficiendum supernaturalem actum, illum tamen non facit, non ex insufficientia auxilii, sed ex libertate voluntatis.

2. *Auxilium sufficiens dari hominibus.* — Et quidem, quod detur hominibus hujusmodi auxilium sufficiens, certum de fide est; nam licet in opinione sit positum, an aliquibus reprobis vel insignibus peccatoribus interdum negetur, et an semper actu detur, vel temporibus opportunis, tamen simpliciter et absolute quod detur hujusmodi auxilium, et præsertim his quorum voluntati et culpæ tribuitur quod non credant ac non convertantur, certissimum ac de fide est. Primo quidem ex illis Scripturæ testimoniis, in quibus, ad re-